

TARİH 11

HAZIRLAYAN: ARİF ÖZBEYLİ

1. ÜNİTE

DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ
KARŞISINDA OSMANLI SİYASETİ
(1595-1774)

1.5. 1700-1774 YILLARI ARASINDAKİ SİYASİ GELİŞMELER

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Prut Antlaşması	Pasarofça Antlaşması	Patrona Halil İyazatı	Ahmet Paşa Antlaşması	Belgrad Antlaşması	Kaplıbaşçıların silahlî islahatı	Kerden Antlaşması	Çeçme Baskını	Küçük Kaynarca Antlaşması
1711	1718	1730	1732	1739	1740	1746	1770	1774

200 400 600 km

OSMANLI DEVLETİ	DANİMARKA	KUTSAL ROMA GERMEN IMP.	İRİLANDA
İSVEÇ	İSKOÇYA	LEHİSTAN	İTALYA
NORVEÇ	HOLLANDA	AVUSTURYA-MACARİSTAN	VENEDİK
RUSYA	İRİLANDA	İSVİÇRE	SAVOLA
PRUSYA	İNGİLTERE	FRANSA	

2011/2720

XVIII. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti'nin Toparlanma Çabaları

- ▶ Osmanlı Devleti, II. Viyana Kuşatması'ndaki başarısızlık, Kutsal İttifak ile yıllarca süren savaşlar, Karlofça (1699) ve İstanbul antlaşmalarının (1700) ağır etkisini üzerinden atabilmek için bir dizi diplomatik ve askerî faaliyetlerde bulundu. Bu çerçevede Rusya, Avusturya, Venedik ve Doğu'da da İran ile mücadele etti ancak bu süreçte Edirne Olayı ile yeni bir iç karışıklık dönemine de girdi.

- ▶ Bu dönemde Padişah **II. Mustafa**'nın devlet işlerinden uzaklaşarak zamanının çoğunu Edirne'de geçirmesi yeniçeriler ve İstanbul halkı arasında huzursuzluğa neden oldu. Padişahın Edirne'yi başkent yapacağı söylentisinin yayılmasıyla birlikte bu huzursuzluk **1703 yılında** büyük bir isyana dönüştü. İsyancılar İstanbul'da idareyi ele aldıktan sonra Edirne'ye gelerek **II. Mustafa'yı tahttan indirip yerine kardeşi III. Ahmet'i geçirdi.**

Osmanlı–Rus İlişkileri

- ▶ **1711 Osmanlı–Rus Savaşı**
- ▶ XVIII. yüzyıl başlarında güçlü bir devlet olma yolunda hızla ilerleyen Rusya'nın **Orta Asya'ya yayılma siyaseti, Balkanlar'daki bütün Slavları bir bayrak altında toplama ideali (Panslavizm), sıcak denizlere inme gibi hedefleri vardır.**

- Bu dönemde Rusya'nın başında **Çar I. Petro** vardı. **Karadeniz ve Baltık Denizi** yoluyla sıcak denizlere ulaşmak isteyen **Çar I. Petro** bu amaçla **Osmanlı Devleti'nden İstanbul Antlaşması ile Azak Kalesi'ni** alarak **Karadeniz'e** bir kapı açtı.

- ▶ Diğer taraftan da İsveç'in elinde bulunan Baltık Denizi kıyılarına yöneldi. İsveç Kralı XII. Şarl (Demirbaş Şarl) ise ordusunu güçlendirip Rus müttefiki Danimarka'yı saf dışı bırakıp Lehistan'daki Rus nüfuzunu kırdı. **İsveç Kralı Demirbaş Şarl, Rus ilerleyişi karşısında ilk zamanlarda başarılı olmuştu ancak 1709'daki Poltava Savaşı'nda Rusya'ya yenilince yaralı olarak Osmanlı Devleti'ne sığınmak zorunda kaldı.**

Çar I. Petro'nun saldırgan ve yayılmacı politikasının sonucu olarak **İsveç ordusunu takip eden Rus kuvvetleri sınırı geçerek Osmanlı topraklarına girdi.** Bu durum 1700'lü yıllardan beri süren barış sürecinin bozulmasına sebep oldu. Osmanlı Devleti'nin barış yanlısı tavrına karşılık Çar I. Petro, Osmanlı Devleti'ne karşı düşmanca bir tutum izledi.

- ▶ Rusya hem Balkanlar'daki Slav topluluklarını Osmanlı Devleti'ne karşı isyana kışkırtıp hem de İstanbul Antlaşması'na aykırı biçimde Osmanlı sınırına kaleler yaptı. Osmanlı Devleti'nin İsveç Kralı'nı sınır dışı etmemesinden dolayı gergin ortam bir Osmanlı-Rus savaşına dönüştü.

- ▶ Kırım Hanı Devlet Giray Han, Rusya'ya güvenilmemesini, eğer Kırım elden çıkarsa Rumeli'nin elden çıkacağını ve asıl hedefin İstanbul olduğunu padişaha bildirdi. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, **Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa** komutasında Rusya üzerine sefere çıktı. **1711 yılında Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa** komutasındaki Osmanlı ordusu ile Kırım kuvvetlerinin **Prut Irmağı** kıyısındaki hücumları karşısında direnemeyen **Çar I. Petro** ve ordusu kısa sürede kuşatıldı.

**III. Ahmet
(1703-1730)**

► Bunun üzerine zor durumda kalan Çar I. Petro barış istedi. Prut Antlaşması'yla (1711) Rusya, Azak Kalesi'ni Osmanlı Devleti'ne geri verdi ve İstanbul'da elçi bulundurma hakkından vazgeçti. Aynı antlaşmayla Rusya, Lehistan'ın iç işlerine karışmayacağını ve Demirbaş Şarl'ın ülkesine serbestçe dönmesine izin vereceğini kabul etti.

- ▶ Prut Antlaşması maddelerinin gereğinin yerine getirilmesi konusunda Rusya'nın ağır davranması üzerine Osmanlı Devleti yeniden bir sefer kararı aldı. Fakat **İngiltere ve Hollanda** elçilerinin araya girmesiyle **1713'te yeni bir savaş olmadan Rusya, Prut Antlaşması'nın maddelerini uygulamaya koyma kararını kabul etti.**

- Prut Zaferi, Karlofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti için eski güçlü devrine yeniden dönme umudunu doğurdu. Bu zafer Rusya'nın Karadeniz'e ve Balkanlar'a inme politikasını bir süre de olsa engelledi.

- Çar I. Petro, ordusunu Prut bataklıklarından kurtarmakla diplomatik bir zafer kazandı. Bu sayede İsveç'e karşı üstünlüğünü devam ettirdi. Prut'tan sonra Rus ordusu yönünü **Kafkaslar'a, Azerbaycan'a, İran'a ve Türkistan'a** çevirdi.

▶ KUŞLAR GİBİ UÇMASINI, BALIKLAR GİBİ YÜZMESİNİ
ÖĞRENDİK ; ANCAK BU ARADA ÇOK BASİT BİR
SANATI UNUTTUK; KARDEŞ OLARAK YAŞAMAYI.

Martin Luther King

2007/1/8

Osmanlı–Venedik–Avusturya İlişkileri

- ▶ XVII. yüzyılın sonlarına doğru art arda aldığı mağlubiyetlerin Osmanlı Devleti'ne verdiği ağırlık Rusya ile yaptığı Prut Savaşı (1711) ile az da olsa hafifledi ancak bu tarihlerde **Venedik, Karlofça Antlaşması'na aykırı olarak Akdeniz'deki Osmanlı ticaret gemilerine zarar vermeye başladı**. Diğer taraftan bir Balkan topluluğu olan **Karadağlıları Osmanlı Devleti'ne karşı isyana teşvik edince Osmanlı Devleti, 1715 yılında Venedik'e savaş ilan etti. Osmanlı donanması üç aylık bir süre içinde Venedik'in eline geçmiş olan Mora Yarımadası'nı geri aldı.**

- ▶ Osmanlı Devleti'nin kara savaşında Rusya'ya, deniz savaşında Venedik'e karşı başarılı olması Avusturya'yı endişelendirdi.

Avusturya, Osmanlı Devleti'nin ilerleyişini, akışına bırakmanın aleyhine olabileceğini düşünmüştü. Bu sebepten Osmanlı Devleti'nin Karlofça sürecinde kaybedilen toprakları geri alma siyaseti kapsamında, Rusya ve Venedik'ten sonra kendisine de yönelebileceğini düşünerek Venedik ile iş birliği yapmaya karar vermişti

- Bu çerçevede Avusturya, **1715 yılında** Osmanlı Devleti'nin Venedik'e savaş açmasını, Karlofça Antlaşması'nın ihlali sayıp **Venedik'in yanında yer alarak Osmanlı Devleti'ne savaş açtı.** Oysaki Osmanlı Devleti daha önce Rusya ile girdiği Prut Savaşı'nda olduğu gibi Venedik ile girdiği savaşta da **Avusturya'nın tarafsız olmasını** istemişti.

Venedik ile savaş devam ederken eş zamanlı olarak Avusturya ile de savaşılması Osmanlı Devleti'ni zor durumda bıraktı. Osmanlı ordusunu ikiye böldü, bir kısmı **Korfu Adası** üzerine Venedik donanması ile mücadele ederken diğer kısmı da **Petervaradin**'de Avusturya ordusu ile mücadele etti.

- Osmanlı ordusunun **Petervaradin** cephesinde başarısız olması üzerine **Korfu Adası kuşatması** kaldırıldı. **Avusturya, Petervaradin Muharebesi**'nde başarılı olmasından cesaretlenererek Osmanlı topraklarında hızla ilerledi, **Macaristan, Temeşvar ve Belgrad**'ı ele geçirdi. **Kapitülasyonlar** nedeniyle Osmanlı topraklarında çıkarları bulunan **İngiltere ve Hollanda**, Avusturya'nın ilerleyişini kaygı ile izledi.

Bu gelişmeler karşısında **Sadrizam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ateşkesin sağlanamaması hâlinde Rumeli'nin** de elden çıkabileceği tehlikesi üzerine savaşa son vermek istedi. Onun bu barışçı politikası doğrultusunda İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuğu ile Avusturya ve Osmanlı Devleti arasında **1718'de Pasarofça Antlaşması** imzalandı. Buna göre Avusturya'nın aldığı yerler (**Kuzey Sırbistan, Belgrad, Küçük Eflak ve Temeşvar**) Avusturya'ya bırakıldı, **Mora Osmanlılara** verildi.

- ▶ **Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya açılan kapısı konumundaki Belgrad'ın elden çıkmasıyla Balkanlar Avusturya tehlikesine karşı açık hale gelmiştir.**
- ▶ Bu antlaşmanın dışında aynı sene Venedik ile bir de ticaret antlaşması imzalandı.

Osmanlı-Safevi İlişkileri

TAHRAN

- ▶ Osmanlı Devleti, **Petervaradin Muharebesi**'nde Avusturya'ya yenilmesi üzerine Batı'ya karşı durağan ve barışçıl bir dış politika izlemeye başladı ancak **İran'daki iç karışıklıklar, Afganların İsfahan'dan başlattıkları İran işgali (1722), Rusların Hazar Denizi'nin batı kıyıları boyunca güney Kafkasya'da ilerleyişi (1722)** Osmanlı Devleti'nin bölgeye müdahale etmesini zorunlu hâle getirdi.

- Rus Çarı I.Petro, özellikle Prut Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne yenilerek Karadeniz'i ve Balkan topraklarında genişleyemeyeceğini anlayınca yönünü İran'a çevirdi. İran'ın karışıklık içinde olduğunu öğrenen Rus Çarı I. Petro bu karışıklıktan yararlanarak İran'a girdi ve İran'ın kuzeybatı eyaletlerini ele geçirdi. Doğu sınırındaki Rus tehlikesi ve İran'da şah olan II. Tahmasb'ın da Osmanlı Devleti'nden yardım istemesi üzerine sefere çıkıldı.

- ▶ **Osmanlı Devleti 1723** yılında da mezhepsel baskıdan dolayı kendisinden yardım isteyen grupları himaye etmek ve İran topraklarının bütünüyle Rusya'nın eline geçmesini önlemek üzere harekete geçmişti. **Kafkasya'ya** kadar ilerleyen **Osmanlı ordusu** ile **Rus ordusu** karşı karşıya geldi. İki ülke arasındaki gergin ortam, **Fransa tarafından giderildi** ve **Osmanlı Devleti ile Rusya arasında İstanbul Antlaşması (1724)** imzalandı.

- Bu antlaşma ile İran'ın kuzeydeki toprakları Osmanlı ve Rusya arasında paylaşıldı. Osmanlı Devleti ve Rusya, Şah II. Tahmasb'ın bu toprakları kendi rızası ile Osmanlı Devleti'ne vermesi durumunda Afganları İran topraklarından çıkarılacaklarını kararlaştırdılar. Eğer II. Tahmasb antlaşma şartlarını kabul etmezse Osmanlı ve Rusya'nın birleşmiş kuvvetleri onu tahtından devirecek ve Safevi tahtına kendi adamlarını getirecekti.

Öğrenmek, akıntıya karşı yüzmek gibidir.
İlerlemediğiniz takdirde gerilersiniz.
Çin atasözü

Çalışan İşünmeye vakit bulamazlar.
Çalışmayanlar ise, kenarlarını kötülükten kurtaramazlar.
Hz. Ali

Kaynık İstedi...

▶ **DÜNYADA SÖZÜ DOĞRU HAK TANIR BİR ADAM BULAMADIM**

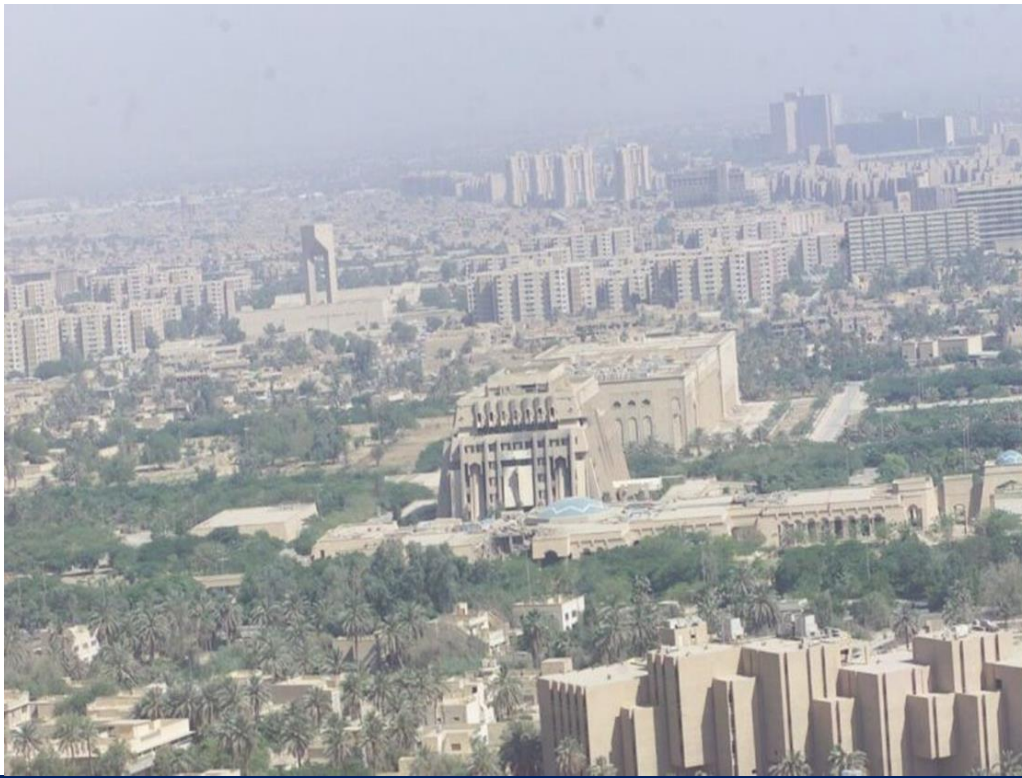
- ▶ Sultan III.Mehmet bir gün yanında bulunan devlet büyüklerine:
- ▶ -"Bu dünyada sözü doğru hak tanır bir adam bulamadım" deyince, etrafındakilerde sebebini sordular.Bunun üzerine III.Mehmet şöyle dedi:
- ▶ -"Şeyhülislam Bostanzade Efendiye iltifat ettim, derhal cahil bîr kardeşini Rumeli kazaskeri yaptı.Gene cahil bir gence rica ile Selanik kadılığını verdirdi. Bundan sonra babamın hocası Saadettin'e iltifat ettim,doğru ve hak bilir dedim, o da oğlunu Anadolu kazaskerliğine ve bir diğer oğlunu da Edirne kadılığına tayin ettirdi işte görüyorsunuz,ben artık kime güveneyim?"

- ▶ 1725'te Osmanlı Devleti ile İran arasında cereyan eden siyasi gerginlik bir yıl sonra savaşa dönüştü. İsfahan'ı ele geçiren Nadir Han, Safevilerin başına geçti ve ülke içinde birlik sağlandı. Nadir Han, Herat ve çevresinde Afganlarla mücadele etti. Safeviler güçlü bir orduyla Gence ve çevresini Osmanlılardan almak üzere harekete geçti. Osmanlı kuvvetleri 1731'de Hamedan yakınlarındaki Kurucan mevkiinde Safevî kuvvetlerini bozguna uğrattı.

1732'de imzalanan Ahmet Paşa Antlaşması ile Aras Nehri'nin kuzeyindeki Azerbaycan toprakları Osmanlılara kalırken Tebriz, Kirmanşah, Hamedan ve Luristan İran'a bırakıldı. Ancak bu anlaşma ne I. Mahmut'u ne de Isfahan'a dönen Nadir Han'ı memnun etti. Nadir, Şah Tahmasb'ı 1732'de tahttan indirerek oğlu Abbas'ı tahta çıkardı ve kendisi de naipliğini üstlenerek bütün devlet işlerini ele aldı.

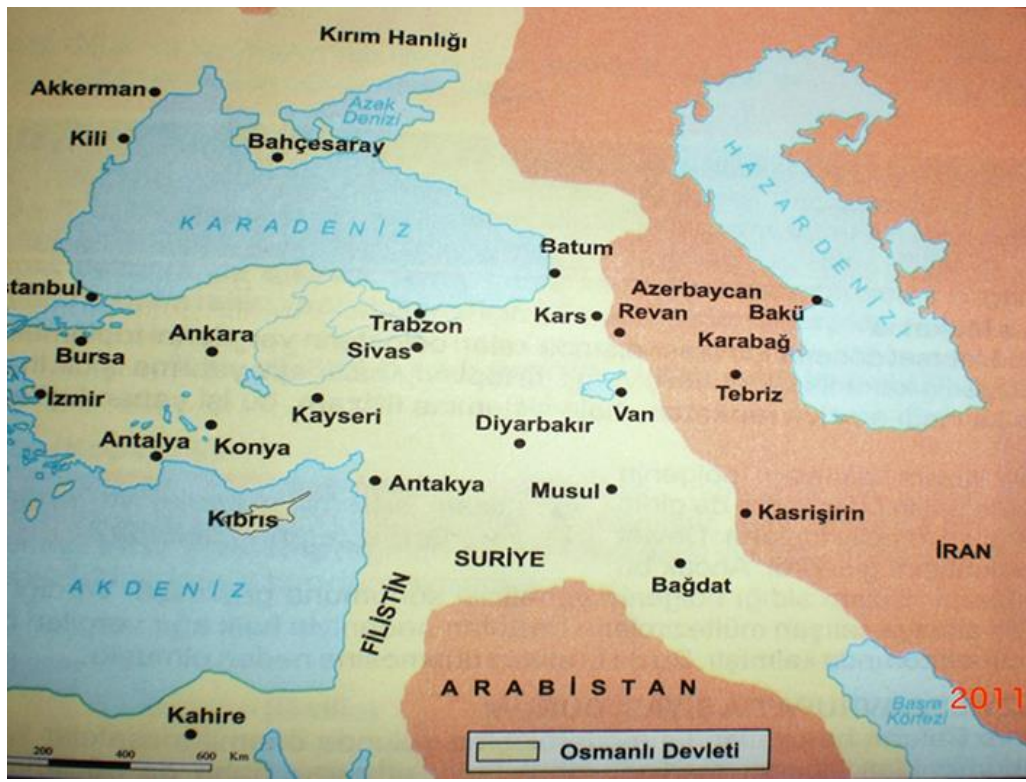

BAĞDAT

- ▶ **Nadir Han** 1733'te Bağdat Seferi'ne çıktı ve Osmanlı kuvvetlerini mağlup ederek Kerkük, Nəcəf ve Kerbela'yı ele geçirdi. **Arpaçay Muharebesi'nde (1735)** Osmanlı kuvvetleri mağlup oldu. **Revan, Tiflis ve Gence** Nadir Han'ın eline geçti.

- **Şah III. Abbas'ı tahttan indirip** kendisini İran Şahı ilan ettiren **Nadir Han** adına hutbe okutup, sikke kestirip hanedanlığını kurdu. Böylece **Safevi** Devleti son bulup yerine **Afşar Hanedanlığı** kuruldu.

Osmanlı Devleti ile İran arasında uzun süren mücadelelerden herhangi bir sonuç alınamaması üzerine **1746 yılında** iki devlet arasında Kasr-ı Şirin Antlaşması şartlarını içeren **Kerden Antlaşması** imzalandı.

- ▶ XVIII. yüzyılda Osmanlı-İran arasında yaşanan son savaşlar İran'ın başına geçen Kerim Han'ın Basra'yı işgal edip Bağdat ve çevresini yağmalaması üzerine yeniden başladı. İran bu savaşlar sırasında hem Osmanlı Devleti'ne kaptırdığı toprakları hem de Rusya'ya bıraktığı Azerbaycan'ı geri aldı.

► Savaşlar Osmanlı

birliklerinin karşı taarruza

geçerek **Basra'yı geri**
almasıyla sona erdi, böylece

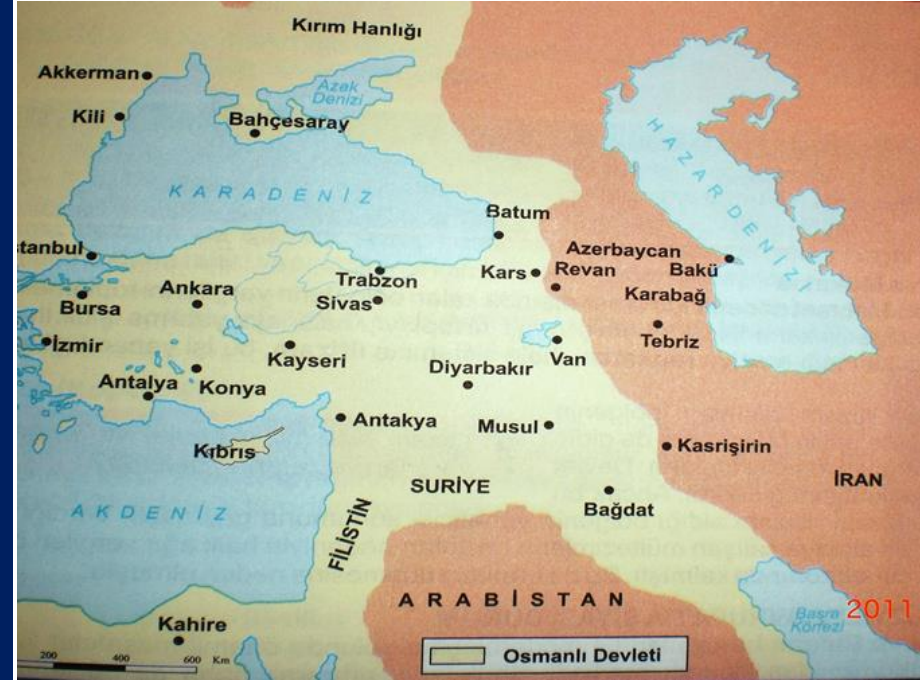
taraflar savaş öncesi

sınırlarına çekilirken iki

devlet arasındaki çatışmalar

şiddetini ve önemini

kaybetti.

1768-1774 yılları arası Osmanlı-Rus Mücadelesi ve Etkileri

- ▶ Osmanlı Devleti ve Rusya arasında Karadeniz ve Kırım'ın hâkimiyetinden dolayı 1768-1774 yılları arasında yaşanan kara ve deniz savaşları Osmanlı Devleti'nin ağır mağlubiyeti ile sonuçlandı. Bu mağlubiyetin nihayetinde Osmanlı Devleti için hayati önem arz eden ağır maddeler içeren **1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması** imzalandı.

Harita 1.15: 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşını gösteren harita

Harita 1.15: 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşını gösteren harita

- ▶ **Küçük Kaynarca Antlaşması** ile **Kırım bağımsız oldu** ve sadece halkı dinî bakımdan halifeye bağlandı. **Rus gemilerinin iki ülkenin topraklarını çevreleyen denizlerde serbestçe dolaşması kabul edildi.** Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş tazminatı ödedi. Rusya, gerekli gördüğü Osmanlı Devleti yerleşim birimlerinde konsolosluklar açıp kapitülasyonlardan yararlanma hakkı elde etti.

Harita 1.15: 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşını gösteren harita

- ▶ **Osmanlı-Rus mücadelesinin doğurduğu sonuçlar:**
- ▶ • Osmanlı Devleti Rus donanmasını Karadeniz'den uzak tutulmaya çalışırken Ruslar İngilizlerin yardımıyla Baltık'taki donanmasını Akdeniz'e indirmeyi başardı. Rusya'nın Baltık donanması, Çeşme'de demirleyen Osmanlı donanmasını yakarak imha etti (1770). Bu olaydan sonra Rus donanması Akdeniz'deki Osmanlı güvenliğini tehdit eden bir unsur hâline geldi.

Harita 1.15: 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşını gösteren harita

- ▶ 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ve sonrasındaki gelişmeler Osmanlı Devleti'nin bekası için bir dönüm noktasıydı. Bu antlaşma akabinde Osmanlı Devleti hem iç işlerinde ve hem de uluslararası ilişkilerde dış güçlerin müdahalesine açık hâle geldi.

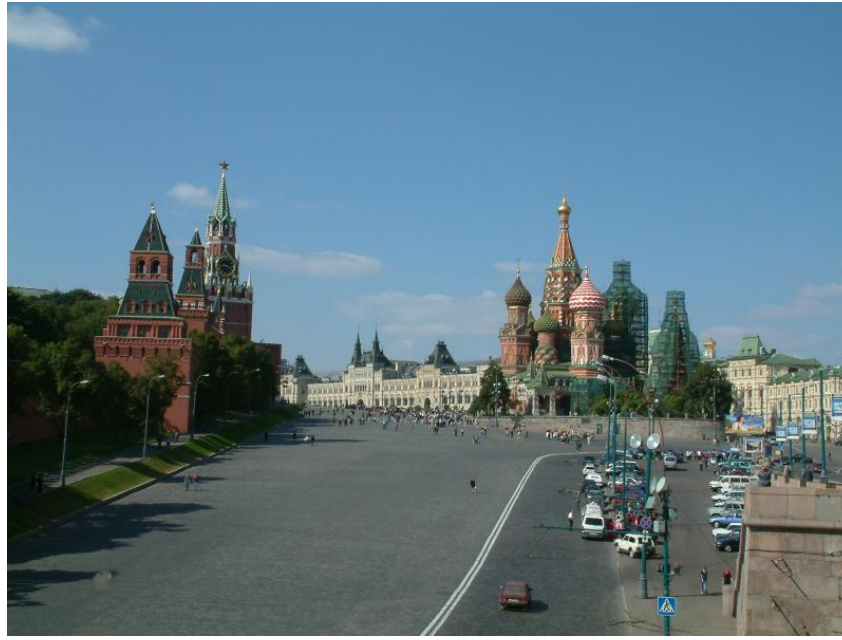

Harita 1.15: 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşını gösteren harita

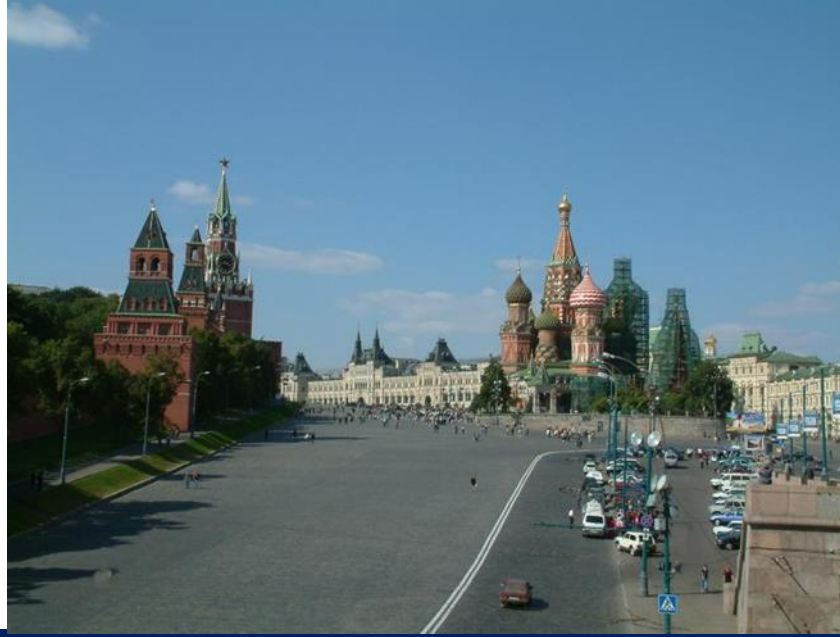
- ▶ **Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya**, tarihinde ilk defa Karadeniz'e çıktı ve İstanbul dâhil bütün **Karadeniz sahilleri Rus donanmasının saldırılarına açık hâle geldi**. Bundan dolayı, İstanbul'u muhtemel bir saldırıya karşı korumak için **Boğaz girişinde beş kale yapıldı**. Hâlbuki daha önce İstanbul'un güvenliği Boğaz'ın girişindeki tabyalar ve Boğaz'da bulunan **Anadolu ve Rumeli Kavağı kaleleri** ile sağlanmaktaydı.

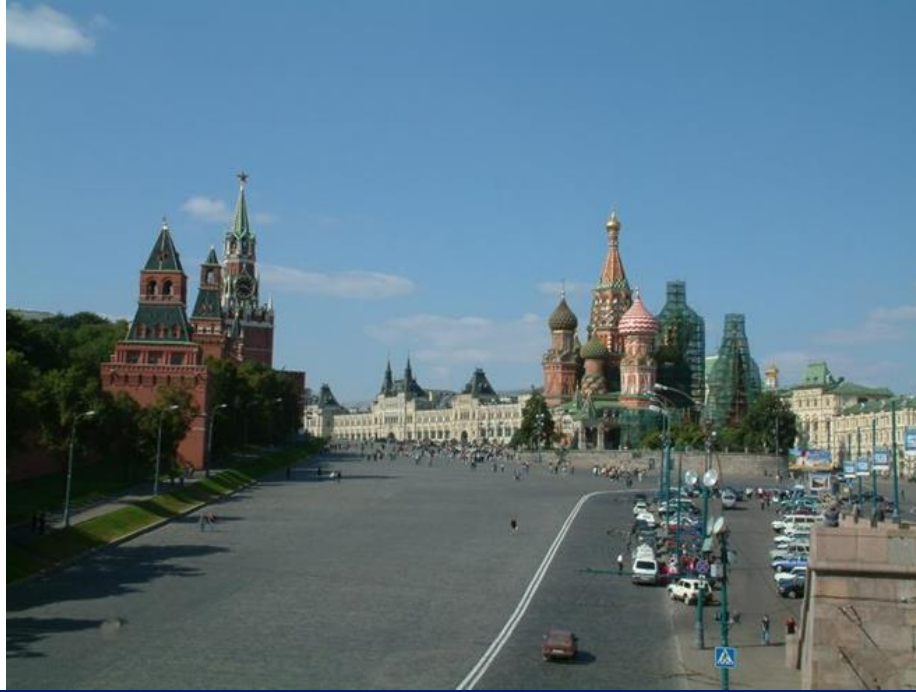
- Karadeniz XVI. yüzyılın II. yarısından itibaren Osmanlı Devleti için güvenli bir iç deniz olmuştu. Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya'nın kıyılarına ulaştığı Karadeniz artık güvenli deniz olma özelliğini yitirip Osmanlı Devleti için bir tehlike ve baskı unsuru olmaya başladı. Karadeniz'e açılan Rusya Boğazları da tehdit etmeye başladı. Bu durum diğer Avrupa devletlerini Osmanlı-Rus rekabetinin içine çekti. Zamanla Osmanlı Devleti devletler arası rekabetin odağı hâline geldi.

- Rusya, Küçük Kaynarca Antlaşması'na göre kesin olmayan hükümleri çerçevesinde **Osmanlı Devleti himayesindeki Ortodoks halkların koruyuculuğunu alarak sürekli Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etme fırsatı elde etti.** Bu durum Osmanlı-Rus ilişkilerinde sık sık yeni sorunların ortaya çıkmasına ve çatışmaların yaşanmasına sebebiyet verdi.

- ▶ **Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Osmanlı Devleti aleyhine oluşturduğu bir gelişme de Rusların Osmanlı ülkesinde tam ticaret yapma hakkının daha önce İngiltere ve Fransa'ya tanınan kapitülasyonların aynısını elde etmesi oldu. Bu hak ile Ruslar “güneye inme” veya “sıcak denizlere açılma” politikasında büyük bir ilerleme kaydetti. Rus ticaret gemileri Karadeniz ve Akdeniz'de serbest dolaşım hakkı elde etti. Böylece Ruslar, tarihi emellerine ulaştı.**

- 1774'ten sonra Rusların İstanbul'da daimî elçi bulundurmaları, istedikleri şehirlerde **konsolosluk açmaları** Osmanlı Devleti'ndeki tüm gelişmelerden haberdar olmalarını sağladı. Ayrıca konsoloslukları sayesinde Balkan milletleri ile yakın temasta bulunarak Panslavizm politikası için uygun zemin hazırlama imkânına da kavuştu.

- Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya mağlup olmasını bir fırsat olarak gören Avusturya, Osmanlı topraklarını ele geçirmeye başladı. Hatta Avusturya ve Rusya ittifakı kuruldu.

- ▶ Osmanlı Devleti bu iki devletle aynı anda mücadele etmek zorunda kaldı ancak **1789'da yaşanan Fransız İhtilali'nin milliyetçilik akımından etkilenen Avusturya, Osmanlı Devleti ile 1791'da Zıstovi Antlaşması'nı imzalayıp bölgesindeki gelişmelerle ilgilenmek için geri çekildi.**

- Rusya da Avusturya'ya benzer bir tutum içine girerek Osmanlı Devleti ile **1792'de Yaş Antlaşması**'ni imzalayıp bölgesindeki gelişmelerle ilgilenmeye başladı.

You Tube

tariheglencesi.com

www.tariheglencesi.com

